

Yasmina Reza s-a născut la Paris în 1959. Este unul dintre cei mai de succes dramaturgi contemporani, deopotrivă actriță, scenaristă și romancieră. A scris piese de teatru distinse cu Premiile Molière, Tony, Laurence Olivier și Marele Premiu pentru teatru al Academiei Franceze: *Conversations après un enterrement* (1987), *La Traversée de l'hiver* (1990), «*Art*» (1994), *L'Homme du hasard* (1995), *Trois versions de la vie* (2001), *Une pièce espagnole* (2004), *Le Dieu du carnage* (2006, ecranizată de Roman Polanski sub titlul *Carnage*, cu Kate Winslet, Jodie Foster, Christoph Waltz și John C. Reilly în rolurile principale), *Comment vous racontez la partie* (2011), *Bella Figura* (2015); povestiri și esuri: *Hammerklavier* (1997, Premiul pentru nuvelă al Academiei Franceze), *Une désolation* (1999), *Adam Haberberg* (2003), *Nulle part* (2005), *Dans la luge d'Arthur Schopenhauer* (2005), *L'Aube le Soir ou la Nuit* (2007); romane: *Adam Haberberg* (2002), *Fericiți cei fericiți* (*Heureux les heureux*, 2013, Premiul literar al cotidianului *Le Monde*, Premiul revistei Marie-Claire), *Babilon* (*Babylone*, 2016, Premiul Renaudot, nominalizare la Premiul Goncourt).

YASMINA REZA BABILON

Traducere din limba franceză și note
DORU MAREȘ

București
2019

Stă-n stradă, lipit de un perete. În picioare, în costum și cravată. Urechile-i sunt clăpăuge, privirea înspăimântată, părul scurt și alb. E slab, iar umerii îi sunt înguști. Ține la vedere o revistă pe care se poate citi cuvântul *Awake*. Explicația de dedesubt: Jehovah's Witness – Los Angeles. Fotografia e din o mie nouă sute cincizeci și cinci. Părea un băiețel. Și a murit demult. Se îmbrăca așa cum se cuvenea pentru a împărți publicații religioase. Era singur, mânat de o perseverență tristă și arțăgoasă. La picioarele lui se poate ghici un ghiozdan (se vede după toartă) care are înăuntru zeci de reviste pe care nimeni sau aproape nimeni nu i le va lua. Sunt și buletine tipărite într-un număr aberant, care amintesc de moarte. Toate elanurile acestea optimiste – prea multe pahare, prea multe scaune... – care ne fac să ne multiplicăm lucrurile pentru a le sublinia astfel, imediat, deșertăciunea. Lucrurilor și eforturilor noastre. Peretele lângă care stă e uriaș. Se pricepe asta după opacitatea lui greoaie, după dimensiunile pietrei lui fasonate. Probabil că tot la Los Angeles e. Restul e risipit pe undeva: a rămas doar omulețul

în costumul care fâlfâie pe el, cu urechile alungite de parcă l-ar fi tras cineva de ele, proțâpît în fața zidului pentru a distribui revista aceea religioasă, omulețul cu cămașa lui albă și cravata de culoare închisă, cu pantalonii roși la genunchi, cu ghiozdanul și exemplarele din publicație. Ce contează ce ești, ce gîndești, ce-o să ajungi? Te afli tu pe undeva, prin peisaj, până-n ziua-n care nu te mai afli deloc. Ieri, ploua. Am deschis *The Americans* a lui Robert Frank. Era pierdută prin bibliotecă, înghesuită pe un raft. Și-am răsfoit iarăși cartea de care nu mă mai atinsesem de patruzeci de ani. Îmi aminteam de individul care vindea o anume revistă, stînd în picioare, undeva, pe o stradă. Fotografia are granulația mai mare și e ceva mai îngălbenită decât se dorise. Țineam să revăd *The Americans*, cea mai tristă carte de pe pămînt. Morți, pompe de benzină, oameni singuri cu pălării de cowboy. Dai paginile și vezi defilînd tonomate, televizoare, obiectele noii prosperități. La fel de singuratice ca omul aceste articole nou-venite, supradimensionate, prea grele, prea luminoase, așezate în locuri nepregătite anume. Într-o bună dimineață, sunt ridicate de-acolo. Și-or să mai dea așa o raită, bălăbănindu-se către casare. Te afli tu pe undeva, prin peisaj, până-n ziua-n care nu te mai afli deloc. Și-mi aduc aminte de tonomatul cu ecran Scopitone, din portul Dieppe. Plecam în Citroënul 2 CV, pe la trei dimineața, ca să ne uităm la mare. Nu cred să fi avut mai mult de șaptesprezece ani și eram îndrăgostită de Joseph Denner. Intram

câte șapte-n tărăboanța care-și târa curul pe pămînt. Eram singura fată. Conducea Denner. O-ntindeam spre Dieppe bînd bere roșie Valstar. Ajungeam în port pe la șase, intram în prima cafenea și comandam bitter Picon-bière. Era și un tonomat Scopitone pe-acolo. Ne uitam la cîntăreți și rîdeam ca demenții. O dată Denner a pus scheciul *Le Boucher* al lui Fernand Raynaud și-am rîs cu lacrimi și din cauza textului, și din a bitterului. Pe urmă ne-am întors. Eram tineri. Nu știam că povestea e ireversibilă. Azi am șizeci și doi de ani. N-aș putea spune că am știut să fiu fericită în viața asta, cînd o să-mi sune ceasul nu-mi voi putea da nici măcar nota șapte, ca acel coleg al lui Pierre care zisese, ei, hai, cam șapte mi-aș pune, or, eu, mai degrabă șase parcă, fiindcă, fie și dacă nu mi s-ar părea că sunt nedreaptă ori gata să rănesc pe cineva, tot aș trișa și dac-aș zice șase. Și cu ce se vor schimba lucrurile cînd voi ajunge sub pămînt? O să li se rupă tuturor dac-am știut ori nu să fiu fericită în viața asta și mie fix tot atît.

În ziua în care am împlinit șizeci de ani, Jean-Lino Manoscrivi m-a invitat la cursele de pe hipodromul de la Auteuil. Ne-am întîlnit pe scări și am urcat amîndoi pe jos, eu ca să-mi păstrez o siluetă zveltă, el fiindcă avea fobia spațiilor închise. Era slab, nu cine știe ce înalt, cu fața ciupită de vărsat, cu fruntea până la ceafă, ascunsă dintr-o parte de faimoasa șuviță ce acoperă scăfârliia celor chei. Purta ochelari cu ramele groase, care-l îmbătrâneau. Locuia

În arondismentul al cincilea, eu într-al patrulea. Era mica noastră complicitate întâlnirea în colivia casei scârilor, pe unde n-o lua nimeni. În unele imobile moderne, casa scârilor e independentă de restul clădirii și tare urâtă, folosită fiind doar de cei de la firmele de mutare de mobilier. De altfel, locatarii o numesc scară de serviciu. Într-o vreme, când încă nu ne cunoșteam cu adevărat, știam totuși că lucra în domeniul electrocasnicilor. Și el că serviciul meu era la Institutul Pasteur. Numele meseriei mele, inginer de brevete, nu spune nimănui nimic și nici eu nu încerc să-l explic pentru a-l face atrăgător. Odată, împreună cu Pierre, am mers la ei să bem un păhărel așa, ca-ntrre cupluri. Nevastă-sa era un fel de terapeut new age, asta după ce administrase un magazin de încălțăminte. Era un cuplu de dată recentă, vreau să zic prin comparație cu noi. Întâlnindu-mă cu Jean-Lino în casa scârilor, în ajunul aniversării mele, i-am zis: Mâine fac șaizeci de ani. Îmi târam picioarele și vorbele mi-au venit așa, de la sine. Jean-Lino, parcă tu încă nu ai șaizeci, nu? Mi-a răspuns: Mai am un pic. Vedeam bine că încerca să spună ceva drăguț, dar nu îndrăznește. În momentul în care am ajuns la etajul meu, am adăugat: Aia e, mi-am cam trăit traiul, de-acum predau ștafeta. M-a întrebat dacă fusesem la cumpărături. Am zis că nu. Bălbâindu-se, mi-a propus, în cazul în care eram liberă, să ne întâlnim a doua zi la prânz la Auteuil. Când am ajuns la hipodrom, deja intrase în restaurant și stătea lipit de peretele de sticlă de deasupra padocului. Pe masă,

o sticlă de șampanie în frapieră, jurnale ale curselor, pline de adnotări, arahide împărțiate printre bilete vechi de intrare. Mă aștepta un bărbat relaxat, care își primește musafirii în clubul de care aparține, în total contrast cu ceea ce știam despre el. Am hăpăit o chestie grasă, aleasă de el. Tresărea la fiecare cursă, îndreptându-și spinarea, roșindu-se, agitând în aer furculița, lăsând tot mai puține fâșiile de praz fâlfăitoare. La fiecare cinci minute ieșea să fumeze câte o jumătate de țigară, după care se întorcea cu noi opinii. Nu-l mai văzusem niciodată dând dovadă de atâta energie și, cu atât mai puțin, de o așa bucurie. Juca sume insignifiante pe cai cu potențial prea puțin cunoscut. *Simțea*. Avea convingerile lui secrete. A și câștigat puțin, cam prețul sticlei de șampanie (pe care am băut-o toată, mai mult el). M-am ales și eu cu trei euro. Mi-am zis: Hai că e bine – trei euro în ziua în care împlinești șaizeci de ani. Am înțeles că Jean-Lino Manoscrivi era singur. Un tip gen Robert Frank, dar din timpurile noastre. Așa, cu pixul lui Bic, și cu ziarul și, mai ales, cu pălăria. Își construise un ritual, își izolase în timp un spațiu care-l cuprindea. Acolo, la curse, își căpăta adevărata alură, până și vocea i se schimba.

Îmi aduc aminte când a împlinit tata șaizeci de ani. Am mâncat varză murată într-un local din Place de la République. Era o vârstă potrivită pentru părinți. O vârstă imensă și abstractă. Pe care-acum o ai chiar tu. Cum se poate așa ceva? Vasăzică, o fată

Își face și ea de cap, o ia și ea la picior, pe catalige, prin viața asta, împestrată cât mai țișător și, dintr-odată, uite-o că se-apucă să aibă șaiszeci de ani. Plecam cu Joseph Denner să facem fotografii. Chestia asta îi plăcea, iar mie-mi plăcea tot ce-i plăcea lui. Chiuleam de la cursul de biologie. Nu știam ce înseamnă teama de viitor în anii aceia. Un unchi îmi făcuse cadou un Konika de ocazie, dădea supermeserie, mai ales că făcusem rost și de o curea de la un Nikon. Joseph avea un Olympus fără reflex, așa că distanța se măsura cu un telemetru încorporat. Regula jocului era să ne fixăm asupra aceluiași subiect, în același moment, în același loc, realizând fiecare imaginea lui. Trăgeam poză după poză pe stradă, ca marii fotografi pe care-i admiram, prinzând pe peliculă pe cei ce se plimbau ori animalele din Jardin des Plantes lângă care se găsea facultatea, dar, mai ales, interiorul cafenelelor de lângă podul Cardinet, care-l impresionau în mod deosebit pe Denner. Cu indivizi lăsați baltă de toți, stâlpi de bar mumificați prin încăperile din spate. Trăgeam copii-contact după film la un prieten. Le comparam și alegeam cea mai bună imagine pentru a o mări. Cum arată cea cea mai bună? Cea mai bine cadrată? Cea care dovedea o interacțiune infimă și insondabilă? Cine-ar putea răspunde? Mă gândesc cu regularitate la Joseph Denner. Mă întreb uneori ce-ar fi putut ajunge. Dar ce să fi putut ajunge un tip care moare de ciroză hepatică la treizeci și șase de ani? De atunci, e ca reinventat la mine în minte.

Chiar că l-ar fi făcut să râdă povestea asta. *The Americans* mi-a readus în fața ochilor imagini din tinerețe. Când visam și frecam menta. Ne uitam la trecători și le descriam viețile și cu ce anume obiecte semănau – ciocan de lemn pentru bătut tabla, pansament... Și râdeam. Dincolo de râs, simțeam un plictis ușor amărui. Mi-ar fi plăcut să revăd acele fotografii de pe podul Cardinet. Însă probabil că le-am aruncat cândva, cu alte hârțoage învechite. După aniversarea de la Auteuil, am început să țin la Jean-Lino Manuscrivi. Ieșeam să facem câțiva pași pe afară și luam și câte o cafea la localul din colț, dacă se ivea ocazia. Afară avea voie să fumeze, la el în casă nu. Mi se părea cel mai blând dintre oameni și așa îl văd și acum. Nu am fost niciodată prea familiari unul cu celălalt și nu ne-am tutuit nicicând. Stăteam însă de vorbă, ba chiar ne spuneam uneori lucruri pe care nu le-am fi spus altora. Mai ales lui. Deși mi se putea întâmpla și asta. Ne-am descoperit aceeași aversiune pentru propria copilărie, aceeași dorință de a o tăia dintr-o trăsătură de creion. Într-o zi, vorbind despre drumul lui pe acest pământ, a spus: Oricum, ce-a fost mai greu a trecut. M-am declarat de acord. Din partea tatălui, Jean-Lino era nepotul unor emigranți evrei italieni. Tatăl său începuse prin a fi om bun la toate într-un atelier de pasmanterie. După care s-a specializat în panglici și funde, în așa fel încât în anii șaiszeci și-a deschis o mercerie. Un spațiu lung și strâmt, pe bulevardul Parmentier. La casă stătea maică-sa. Locuiau în fundul unei curți,

la doi pași de magazin. Așadar, părinții munceau din greu și nu aveau timp pentru manifestări de tandrețe. Jean-Lino nu avea nici un chef s-o lungească discutând despre acest subiect. Avea un frate cu mult mai în vârstă decât el, cu destul succes în domeniul confecțiilor. Cât despre el, o luase razna și mama lui îl dăduse afară din casă. Se apucase de bucătărie după ce, mai întâi, obținuse un certificat de absolvire a unui curs de patiseri. În cel mai optimist moment al vieții, se apucase să deschidă un restaurant. Fusesse groaznic, nici vorbă de vacanță și nici de cine știe ce bani. Până la urmă, Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă îi plătise formarea profesională în domeniul vânzărilor și o asociație de intermediere îl plasase la firma Guli, unde se ocupa cu întreținerea și depanarea electrocasnicelor comercializate. Copiii nu avusese. Era unicul reproș pe care îndrăznea să îl adreseze puterilor care-i conduseseră existența. Prima nevestă îl părăsise după falimentul restaurantului. Când o cunoscuse pe Lydie, aceasta deja era bunică grație unei fiice dintr-o căsătorie anterioară. De doi ani încoace, puștiul venea cu regularitate pe la ei. Cum părinții se despărțiseră cu mare scandal, până când fusese necesară intervenția serviciilor sociale, copilul era expediat discret la buni Lydie ori de câte ori se ivea ocazia. Ca efect al unei tandreți care nu își găsisse vreodată subiectul pentru care să se exprime (mai puțin în cazul pisicii), Jean-Lino îl primise pe Rémi cu brațele deschise și încerca să se facă astfel iubit. E normal să vrei să te faci iubit? Nu

cumva era aceasta una dintre acele nefericite încercări întotdeauna dezastruoase?

Primele clipe au fost haotice. Copilul, care avea cinci ani la prima lor întâlnire și care locuise mai înainte undeva, în sud, se înverșuna să nu-i dea nici o atenție lui Jean-Lino și se punea pe plâns de câte ori nu o mai vedea pe Lydie. Era un băiețel obișnuit, cam grăsuț, cu un surâs plăcut și groșițel obraz. Dificultatea de acomodare fusese agravată de Eduardo, motanul lui Jean-Lino, un animal antipatic, găsit pe o stradă din Vicenza, cu care nu se putea discuta decât italienește. Lydie știuse cum să își pună la punct relația cu Eduardo: îi ținea pendula în fața ochilor, iar pisoiful urmărea hipnotizat balansul limbii din cuarț roz (mineralul îi *ieșise înainte* undeva, în Brazilia). În schimb, Rémi îi era tare nesuferit lui Eduardo. De cum apărea copilul, motanul se înfoia tot și pufnea îngrijorător. Jean-Lino a încercat să își cumințească mâța, fără ca altcineva din preajmă să-l mai ajute. Lydie rezolvase problema, închizându-l în baie pe Eduardo. Rémi însă continua să-l sâcăie, din partea ceastălaltă a ușii, imitându-i miorlăitul. Jean-Lino încerca să-l oprească, dar îi lipsea autoritatea. Când avea loc, se ducea discret să liniștească patrupedul și, prin ușa întredeschisă, îi șoptea ceva gângureli tandre în italiană. Rémi refuzase să-i zică lui Jean-Lino *bunelu' Jean-Lino*. De altfel, nici nu s-ar fi putut spune că a refuzat, pur și simplu nu-i zisese niciodată bunelu' Jean-Lino, în ciuda necontenitelor

*bunelu' Jean-Lino o să-ți citească o poveste sau dac-o să-ți termini peștele din farfurie, bunelu' Jean-Lino îți va cumpăra nu știu ce, ale lui Jean-Lino. Rémi nu-l băga în seamă pe bunelu' Jean-Lino, i se fâlfâia cu totul de el. Când a simțit nevoia să-i zică într-un fel, îl numise Jean-Lino, iar bărbatul se simțise prostește de afectat de prenumele lipsit de vreun adjuvant, pronunțat fără nici cea mai mică nuanță de familiaritate. Drept care, schimbând strategia, își pusese în minte să i se bage-n suflet băietelului pe calea râsului. Așa că l-a învățat tot soiul de porcărele de genul *potecoro, patecara* pentru a ajunge la *putecuru*. Rémi se dădea în vânt după ele. Lăsase repede baltă primele etape și repeta non-stop *pute curu'*, cu obrăznicie, fredonând ori strigându-i-o lui Jean-Lino, dacă se putea pe afară și cât mai tare. Am fost și eu martora mizeriei aceleia, în holul imobilului. Prefăcându-se că se distrează, Jean-Lino i-a replicat: Știi, dacă un joc de cuvinte este repetat prea des, nu mai are nici un haz. Nu mai știa cum să blocheze fenomenul. Cu cât încerca să-l facă să priceapă, cu atât copilul repeta mai abitir respectivele cuvinte. În loc să spună e bine sau nu e bine, cel mic zicea *e tătă de mătă* sau *nu-i tătă de mătă* (tot Jean-Lino să-l fi învățat?), așa că-ți putea răspunde ceva gen *nu-i tătă de mătă că-ți pute curu?! Lydie nu-i era de nici un ajutor, limitându-se la teoria conform căreia fiecare culege ce-a semănat. Când îl observa prea de tot descurajat pe Jean-Lino, se mulțumea să spună: Dar mai lasă-l și tu-n pace pe năpârstocul ăsta. Ultimul cuvânt pronunțat ca**

întreșesut cu consternare. Doar nu ne apucăm să certăm o victimă a inconsecvenței unui adult. Privind lucrurile înapoi, pe firul desfășurării lor, presupun că sesizase pericolul aceluia atașament unilateral. Este necesar să spun câteva vorbe și despre holul imobilului. Este un spațiu mai degrabă lung, luminat în timpul zilei prin ușa de la intrare, pe jumătate din sticlă. Cum intri, chiar în față, în mijloc, dai de ascensor. La casa scârilor se ajunge printr-o ușă laterală dintr-un intrând din stânga. În dreapta, un culoar duce la nișa cu pubele. Când erau toți trei, Lydie lua ascensorul împreună cu nepotul, în timp ce Jean-Lino urca pe scări. Când Jean-Lino era doar el cu cel mic, acesta din urmă nu voia să meargă decât cu liftul. Pentru a-l duce prin casa scârilor, trebuie tras de el, suportându-i urletele. Jean-Lino nu putea sui cu ascensorul. Imposibilitatea de a lua avionul, ascensorul, metroul și noile trenuri ale căror ferestre nu se mai deschid a apărut cu timpul. În ziua în care copilul s-a prins ca o maimuță de ușa de la casa scârilor, ca nu cumva să fie băgat cu forța, Jean-Lino s-a așezat până la urmă pe primele trepte, cu lacrimi în ochi. Rémi s-a așezat alături de el și l-a întrebat:

- De ce nu vrei să luăm ascensorul?
- Fiindcă mi-e frică, i-a răspuns Jean-Lino.
- Mie nu mi-e frică, eu pot să mă sui în el.
- Tu ești prea mic.

După o vreme, Rémi a urcat pe scări, cocoțându-se pe balustradă. Jean-Lino l-a urmat.